

УДК 343.7

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2020.1.10>

Юзіков Г.С.,

аспірант кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
ORCID: 0000-0003-0879-3268

СУТНІСТЬ І НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ РІВНІ

THE CONCEPT AND CONSEQUENCES OF GLOBALIZATION IN THE MODERN WORLD: ECONOMIC AND ECOLOGICAL LEVELS

У статті представлено аналіз різних наукових підходів до глобалізаційних процесів. Визначені традиційні та альтернативні погляди на складові глобалізації. Прихильники глобалізації розглядають її як позитивне явище, яке дає можливість позбутись етнічного суверенітету держав та перейти до організації і транснаціональних корпорацій. Критики наголошують на небезпеці такої трансформації у світі. Вони пропонують обмежитись регіональними блоками держав. Більшість наукових течій розглядають глобалізацію з економічного погляду. За умов глобалізації економічні та екологічні проблеми набули планетарного характеру. Вони потребують вирішення світовим товариством.

У статті наголошено на тому, що незалежно від поняття глобалізації в різних теоріях, об'єктивно існує беззаперечний вплив процесів глобалізації на економіку, екологію, транснаціоналізацію злочинності. Автор характеризує позитивні зміни та негативні наслідки глобалізації, що стосуються економічного та екологічного розвитку і впливає на показники міжнародної злочинності. Зловживання у екологічній сфері нерозривно пов'язані із транснаціональною організованою злочинністю. Автор розглядає питання державної екологічної політики. Доцільно здійснювати моніторинг і нагляд за діяльністю держав, світових корпорацій і міжнародних організацій з метою охорони і захисту навколишнього середовища від забруднення та шкоди, викликані наслідками технологічного прогресу. Об'єктивний моніторинг пов'язаний з надійним підґрунтям державної екологічної політики. Забезпечення екологічної безпеки, охорона навколишнього середовища, запровадження системи раціонального природокористування мають бути основою загальнодержавної політики.

Така політика буде сприяти збереженню біологічного різноманіття і природних ресурсів для сучасного та майбутніх поколінь, укріпленню правопорядку у сфері екології та екологічної безпеки.

Ключові слова: *теорії глобалізації, наслідки, економічний розвиток, екологічна безпека, зловживання у екологічній сфері, транснаціональна злочинність.*

The article presents an analysis of different scientific approaches to globalization processes. Traditional and alternative views on the components of globalization are identified. Proponents of globalization see it as a positive phenomenon that makes it possible to get rid of the ethnic sovereignty of states and move to organizations and transnational corporations. Critics stress the danger of such a transformation in the world. They propose to limit themselves to regional blocs of states. Most scientific consider globalization from an economic point of view. In the context of globalization, economic and environmental problems have acquired a planetary character. They require permission from the entire world community.

The article emphasizes that regardless of the concept of globalization in various theories, there is an objective indisputable impact of globalization on the economy, environment, crime. The author characterizes the positive changes and negative consequences of globalization related to economic and environmental development and influences of the rates of international crime.

Environmental abuse is inextricably linked to transnational organized crime. The author considers the issue of state environmental policy. It is advisable to monitor the activities of states, world corporations and international organizations to protect the environment from pollution and harm caused by the consequences of technological progress. The state environmental policy should be based on objective monitoring. Ensuring environmental safety, environmental protection, the introduction of a system of environmental management should be the basis of national policy.

This policy will contribute to the preservation of biological diversity and natural resources for present and future generations, strengthening the rule of law in the field of ecology and environmental safety.

Key words: *theories of globalization, consequences, economic development, ecological safety, abuse in the ecological sphere, transnational crime.*

Постановка проблеми. Глобалізація є об'єктивним, природним процесом, підґрунтям якого виступає існування і розвиток людства, проблеми функціонування екосистеми, світової цивілізації в умовах техногенного прогресу.

Питання та проблеми глобалізації сьогодні – сфера для дослідження багатьох наук, що мають традиційні та альтернативні підходи. У сучасному світі відсутній єдиний підхід до визначення поняття «глобалізація», наголошується на окремих її

індивідуальних проявах та особливостях у різних сферах: економічній, екологічній, культурній тощо.

Глобалістика вивчає виникнення, прояви та шляхи вирішення глобальних проблем, єдність та протиріччя та взаємозалежність системи «людина – суспільство – природа» [1, с. 40]. Поряд з цим глобалізація складається не тільки з прогресивного розвитку цивілізації та появи нових матеріальних благ та можливостей, але й породжує загрози та ризики світового масштабу. Це небезпека міжнародного тероризму, стрімкого розповсюдження транснаціональної злочинності, техногенні катастрофи та екологічні проблеми.

Метою статті є висвітлення теорій глобалізацій та окреслення наслідків глобалізаційних процесів: економічного та екологічного характеру для формування державної політики безпечного суспільства з урахуванням глобальних викликів та загроз.

Виклад основного матеріалу. Рушійною силою глобалізації вважається технологічний прогрес. Він збільшує швидкість і масштаби впливу ефектів глобалізації і сприяє значним перетворенням в світових економічних системах у зміні екологічної системи. Міжнародна економіка більше не є домінуючою структурою, виділяючи економіки окремих країн, натомість вона вже включає різні рівні або види економічної діяльності, яка розвивається у горизонтальному напрямку, витісняючи політичну географію сучасних країн географією ринкових структур різного рівня (наприклад, корпорації), глобальним віртуальним та економічним простором [2].

Незважаючи на зусилля науковців стосовно визначення поняття «глобалізації», переважно, виділяють її індивідуальні аспекти. Окремі вчені роблять наголос на чинниках глобалізації – соціальних, географічних, психологічних. Глобалізація розглядається як соціальний процес, в якому географічні перешкоди до соціальних і культурних договорів втрачають свою важливість і де люди стають все більше і більше обізнаними стосовно цього процесу [3]. Інші визначення глобалізації розглядають її як інтенсифікацію глобальних світових відносин, які пов'язують собою віддалені куточки світу, причому вплив локальних подій в певній місцевості стає доволі чутливим і на найдаліших точках від цієї місцевості [4]. Також глобалізацію визначають як буквально компресію (стискання) світу, інтенсифікацію усієї планети як єдиного цілого механізму [5].

Навіть такий невеликий перелік прикладів теорій є достатнім для того, щоб зробити висновок, що глобалізація є комплексним явищем зі значним спектром ефектів, що робить пошук дефініції «глобалізація» вкрай складним. Фактично можна визначити глобалізацію залежно від сфери, яка розглядається, трьома способами: як інтенсифікацію глобальних товаропотоків і засобів виробництва, що пришиваються за рахунок розвитку сучасних засобів

зв'язку та транспорту; як компресію часу та простору в таких відношеннях, що події в одній частині світу матимуть миттєві наслідки в інших, навіть віддалених місцях; як історична структура, вплив якої спричинює перетворення та зміни в економіці, політиці та культурі [6].

Теорія глобалізації є дуже актуальною сферою для проведення наукових досліджень, однак вона виглядає комплексом наукових праць вчених різних галузей знань. Тому спочатку необхідно систематизувати наукові погляди щодо цієї теорії. Якщо розглядати сукупність теорій та поглядів стосовно глобалізації, то можна виділити три напрями: гіперглобалісти; трансформаціоністи (альтерглобалісти); скептики (антиглобалісти) [7].

Гіперглобалісти розглядають глобалізацію як цілком законний та невідворотний історичний процес, який призводить до нового світового порядку, заснованого на ринкових та наднаціональних установах. На їхню думку, глобалізація подарувала цивілізації нову еру розвитку без опори на минулі спроби об'єднання людства. Цей процес вважається прогресивним та соціально вигідним. Також підкреслено, що інтенсивність та динаміка поточних змін в економіці призводять до змін і в соціальній сфері [7].

Проходячи під знаком автономного та всеохоплюючого росту глобального ринку та технологічного прогресу глобалізація паралельно знищує усі звичні та встановлені нами структури – роль етнічної та суверенної держави нівелюється, а транснаціональні корпорації, концентруючи величезні ресурси, стають головними суб'єктами господарської діяльності на світовому рівні (усього лише півстоліття до цього про це могло б бути й мови). Це створює глобальну планетарну цивілізацію, в якій ринок на світовому рівні монополізований корпораціями та міжнародними установами, поступово заміщаючи собою роль держав [8].

Гіперглобалісти розглядають глобалізацію також як процес, що має цілком логічний та прогнозований результат – глобальне єдине суспільство, засноване на повністю інтегрованому ринку. Іншими словами, усе різноманіття культур («мультикультуралізм») буде замінене єдиною та унікальною соціальною моделлю, заснованою на ринках і установах, похідних від ліберальної структури культур [9].

Трансформаціоністи (альтерглобалісти) мають більш помірковані погляди щодо прогнозованості процесу глобалізації, одночасно оцінюючи прогресивність його ефектів та відкидаючи погляди скептиків. Для них очевидними є беззаперечні фундаментальні зміни в організації суспільства, які приносить глобалізація – прискорення повної інтеграції та соціально-економічної динаміки через «компресію» простору і часу. Однак їхній підхід відрізняється різноманітним підходом, зважаючи на інші механізми глобалізації після економічних. У цьому

сенсі соціолог модернізму Ентоні Гідденс розглядає глобалізацію як явище, на який впливають основні важелі «сучасного» капіталізму: політика, військова сила та індустріалізм [7].

Таким чином, трансформаціоністи займають більш помірну позицію в подальших процесах і результатах глобалізації порівняно з гіперглобалістами. Вони вважають глобалізацію не лінійним процесом, а циклічним потоком капіталістичного розвитку. Соціально-економічні тенденції, які лежать в основі глобалізації, ще не мають відчутного впливу на неї, а завершальний етап глобалізації ще не пройдено.

Глобалізація породила масовоє стихійне явище – антиглобалізм, яке поступово набувало організаційний характер. Тому, третю групу теоретиків складають скептично налаштовані вчені *антиглобалісти*, які піддають критиці процеси глобалізації. Метою антиглобалістів є – захист навколишнього середовища: Землі, Світового Океану, повітряного простору та Космосу від негативних наслідків постіндустріального розвитку цивілізації. Апелюючи до руйнівного впливу глобалізації на вибудовувані століттями ієрархію етнічних суверенних держав антиглобалісти роблять акцент на їхній важливій ролі у впровадженні економічного лібералізму та просуванні політики міжнародної торгівлі. Створення сучасних регіональних блоків є характеристикою неготовності сучасної економіки до повної інтеграції, чим вона поступається навіть економікам 19-го століття [7].

У межах цього напряму існують також радикальніші думки, які наголошують на недоцільності поточного розвитку світу, що має наслідком радикальні рухи опору цьому процесу в межах певних культур та регіонів, що може призвести до конфлікту цивілізацій [10]. Скептики відкидають ідею користі від глобалізації на сучасному етапі, так як при невдалому об'єднанні наслідки для суспільства можуть бути катастрофічними.

Таким чином, сутність глобалізації впливає безпосередньо через аналіз наукових концепцій різних авторів, переважно ініціаторів подальшого процесу глобалізації. З цього можна зробити висновок, що кожна з теорій глобалізації має відповідати одній з трьох течій сучасних наукових напрямів – гіперглобалістів, трансформаціоністів, антиглобалістів.

Незалежно від інтерпретації поняття глобалізації в різних теоріях, об'єктивно існує беззаперечний вплив процесів глобалізації на економіку, екологію, транснаціоналізацію злочинності.

Економічний дуалізм та неготовність країн до різкого впровадження глобалізації є лише одним з багатьох *негативних наслідків* глобалізації. Незважаючи на очевидні економічні вигоди від процесів глобалізації для країн та можливості зближення між більшістю держав (питання можливого встановлення

«вічного миру» на планеті внаслідок об'єднання усіх країн є вкрай дискусійним). Тепер розглянемо інші негативні наслідки глобалізації. Стрімке поширення циклічних криз в індивідуальних економіках через універсальний та дуже мінливий механізм міжнародних фінансів, що спричинило фінансову кризу в Мексиці (1994), країнах Азії (1997–1998) Росії (1998), на Південному Сході та в Бразилії (1999), аргентинська криза (2002). Значно залишається небезпека сучасної глобальної фінансової кризи, спричиненої колапсом фінансового ринку в США. Незважаючи на факт повної відповідності потоків глобалізації інтересам розвинутих країн, менш успішні держави, потребують допомоги для залучення до процесу міжнародної інтеграції і реалізації прибутків від цього. Безумовна уніфікація економіки щодо глобальних стандартів може призводити до тривалого самовідтворення та недостатнього економічного розвитку.

Важливими є *екологічні наслідки* процесів глобалізації, які нерозривно пов'язані з економічною складовою частиною глобалізації. Можна погодитись із думкою Ю. Кирилова, що глобалізація та інтеграційні процеси для більшості країн – це задоволення їх економічних потреб та реалізація певних інтересів, але одночасно вони знищують умови для задоволення екологічних потреб суспільства. Для запобігання такому негативному впливу доцільною є вимога здійснення екологізації відносин між країнами, процесу глобалізації та інтеграції країн [11].

Забезпечення екологічної безпеки, охорона навколишнього середовища, запровадження системи раціонального природокористування мають бути у центрі уваги усього світу. Компанії і підприємства вимагають збільшення кількості товарів, які виробляють різного роду заводи. Заводи до недавнього моменту повністю використовували лише вугілля та нафту, продукти горіння яких є дуже шкідливими, а отже збільшували частку вуглекислоти в довіллі. Крім цього, люди потребують усе більшої кількості продовольства та інших засобів для існування, однак не завжди темпи їх виробництва співпадають з темпами самовідновлення флори та фауни. Беззаперечним є жакливий вплив на довкілля, пришвидшення глобального потепління, знищення лісів та тварин.

Забруднення навколишнього середовища, варварське використання природних ресурсів, найближчим часом, у разі невжиття запобіжних заходів призведе до посилення викиду газу, радіоактивного забруднення, збільшення виробництва відходів та отрутохімікатів. Це, в свою чергу, призведе до зміни екологічної ніші людини, зростання кількості онкологічних, серцево-судинних та інших захворювань.

Екологічна безпека суспільства за умов глобалізації, означає безпечний розвиток системи «людство – біосфера». Адже нехтування правилами співжиття у природі, поважного до неї ставлення призведе до

підвищення температури на планеті, так званого, «парникового ефекту», розриву озонового шару атмосфери та деформації генетики людини.

Зловживання в екологічній сфері нерозривно пов'язані із транснаціональною організованою злочинністю. Так, незаконний видобуток корисних копалин спирається на розвинену кримінальну систему постачання, забезпечення трансконтинентального руху корисних копалин, що дозволяє розглядати кримінальне надкористування як елемент транснаціональної злочинності. Так, як зазначає М. Максименцев у своїй науковій праці близько 28% золота, видобутого в Перу, 30% золота, видобутого в Болівії, 77% – видобутого в Еквадорі, більше 80% – в Колумбії, та 80–90% венесуельського золота має нелегальне, злочинне походження. Крім того, автор відмічає високу ціну екологічної злочинності у загальносвітовому масштабі. Так, станом на кінець 2017 р. вона становить близько 110 млрд дол. США. Приблизно 60 млрд дол. США (або 54,5%) – від незаконного видобування корисних копалин. На роботах у нелегальних дрібногірничих об'єднаннях зайнято близько 35 млн осіб у світі. З них 45–50% – жінки, близько 2% – діти [12, с. 12].

П. Гайдучський зазначає, що необхідною умовою збалансованого розвитку сучасного суспільства є підвищення рівня його екологічної свідомості [13, с. 15]. Тому важливого значення набуває формування відповідальної, виваженої та сучасної екологічної політики щодо організації життєдіяльності людини у гармонії з природою та навколишнім світом.

Негативним наслідком глобалізації, що нерозривно пов'язаний як з економічною так і екологічною складовою, є стрімка урбанізація, яка сприяє напливу людей традиційного сільського стилю життя до міст без підтримки і нормальної інфраструктури. Так само і нелегальна міграція негативно впливає на розвиток країни і формує новий рівень транснаціональної злочинності. Розвинені країни

нині відчувають брак місцевості, щоб пристосуватися до такого стрімкого зростання, а отже виникають величезні нетрі, де рівень життя низький і боротьба за ресурси є регулярною. У більшості країн ще не поширений безготівковий обіг та практикуються готівкові розрахунки – при цьому в країнах з високим рівнем безробіття отримати її легальним чином дуже важко. Криміногенна обстановка вище в містах, особливо в нетрях, де поширена наркоманія і діяльність банд [14]. У всьому світі організована злочинність вплинула на зміну доктрин та стратегій протидії загрози. Відбулася мобілізація навіть армій та флоту для протидії бандам, терористичним групам, піратству. Однак, незважаючи на всі зусилля, загроза все ще є актуальною.

Висновки. Визначаючи сутність глобалізації та основні наукові підходи до неї, можна зазначити, що глобалізацію розглядають у якості процесу всепланетної уніфікації економічних, екологічних, політичних, культурних відносин, однак відсутнє її єдине теоретичне обґрунтування.

Досліджуючи наслідки глобалізації у сучасному світі, зауважимо, що найбільші прибутки від глобалізації отримали лише розвинені держави, інші ж хоча й отримали певні вигоди, однак не можуть реалізувати усі позитивні сторони глобалізації (наприклад, технологічний прогрес, подолання забруднення тощо) повною мірою.

Виходячи з вищевикладеного, зазначимо, що стратегічною метою державної політики у сфері економічного та екологічного розвитку є вирішення соціально-економічних завдань, які забезпечують екологічно орієнтоване зростання економіки, збереження навколишнього середовища, біологічного різноманіття та природних ресурсів для задоволення потреб сучасного та майбутніх поколінь. Це дасть можливість кожній людині реалізувати своє право на прийнятне навколишнє середовище, укріплення правопорядку у екологічній сфері та забезпечення екологічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Целищев Н.Н. Экология в условиях глобализации. *Аграрный вестник Урала*. 2012. № 11-2 (106). С. 40–42.
2. Hewitt, J., J. Wilkenfeld and T. Gurr, Peace and Conflict 2010. Center for International Development and Conflict Management, University of Maryland. 2010. *Journal of Peace Research*. 2011. № 48 (2). January. P. 261–270.
3. Results of a Pilot Survey of Forty Selected Organized Criminal Groups in Sixteen Countries. UNODC (September. 2002). URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/publications/Pilot_survey.pdf (дата звернення: 30.04.2020).
4. Frederico Varese, professor of criminology at the University of Oxford, quoted in “Fortune 5: The biggest organized crime groups in the world”, *Fortune* (September 14, 2014). URL: <http://fortune.com/2014/09/14/biggest-organized-crime-groups-in-the-world/> (дата звернення: 30.04.2020).
5. Richard Snyder and Angelica Duran-Martinez. Does illegality breed violence? Drug trafficking and state-sponsored protection rackets. *Crime, Law and Social Change*, vol. 52, No. 3 (Springer, 2009), P. 253–273.
6. Delbrück J. Structural Changes in the International System and its Legal Order: International Law in the Era of Globalization. *Swiss Rev.* 2001. URL: https://www.ivr.uzh.ch/dam/jcr:00000000-6cd4-2fa7-0000-000056bb30f7/Text_1_Delbrueck.pdf (дата звернення: 30.04.2020).
7. Giddens Anthony. *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity, 1990. URL: <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/10/The-Consequences-of-Modernity-by-Anthony-Giddens.pdf> (дата звернення: 15.04.2020).
8. Michael Koutouzis and Pascale Perez, *Atlas Mondial des Drogues, Observatoire Géopolitique des Drogues* (Paris, Presses universitaires de France, 1996. 210 p.

9. Baldwin F.N., Jr., Organized Crime, Terrorism and Money Laundering in the Americas. *Fla. J. Int'l L.* 2002. № 15. P. 17–18.
10. Held, David and Anthony McGrew. *Governing Globalization, Polity.* 2002. 384 p.
11. Кирилов Ю. Глобалізація: екологічні ефекти та наслідки для навколишнього природного середовища URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/289.pdf> (дата звернення: 15.07.2020).
12. Максименцев М.Г. Кримінологічні засади протидії злочинності у сфері надрокористування : автореф. дис. ... док. юрид. наук : 12.00.08. ХНУВС. Харків. 2019. 36с.
13. Гайдуцький П.І., Ходаківська О.В. Екологізація суспільної свідомості та розвиток агросфери. *Економіка АПК.* 2012. № 1. С. 15–21.
14. Stefanović, Zoran, Globalizacija: implikacije na ekonomsku teoriju i tranziciju privrede Srbije. *Teme.* 4. 2002. str. 545–558.